

SZÉKELY BERTALAN MŰTEREMHÁZ FÜZETEK 22.

Szerteágazó UTAKON

SZÉKELY BERTALAN
TANÍTVÁNYAI

SZADA • 2024

Molnár Brigitta Blanka

Szerteágazó UTAKON SZÉKELY BERTALAN TANÍTVÁNYAI

Székely Bertalan Műteremház Galéria, Szada, 2024.

Székely Bertalan Műteremház Füzetek 22.

A Műteremház Galériában 2024. május 12. és június 16. között megrendezett „Szerteágazó utakon – Székely Bertalan tanítványai” című kiállítás kísérő kiadványaként megjelenteti a Székely Bertalan Művelődési Ház és Könyvtár

A kiállítás anyagát válogatta és rendezte:
Molnár Brigitta Blanka művészettörténész

A műtárgyfotókat rendelkezésünkre bocsátotta:
Gödöllői Városi Múzeum, Gödöllő
Herman Ottó Múzeum, Miskolc
HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest
Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Thorma János Múzeum, Kiskunhalas

Grafikai tervezés: Juhász András

Támogatónk:
Szada Nagyközség Önkormányzat

Bevezető

Az ország első, intézményes képzőművészeti oktatása az 1871-ben megnyitott Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezdében zajlott. Székely Bertalan már ekkor, 1871-től kezdve alakrajz- és festéstanár. Közel 40 éves pedagógus pályája alatt művészek és rajztanárok százait tanította. A diákok némelyike csak ideig-óráig járt a mesternél, mások életre szóló élménnyel és tudással gazdagodtak az évek során. A kiállításon tíz tanítványának munkáiból láthatunk ízelítőt.

Magyar Királyi Országos Mintarajziskola 1878 körül (Andrássy út 71.)

Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU.BFL.

XV.19.d.1.05.157

Székely Bertalan

1835–1910

Székely Bertalan, a pedagógus

A művészi kvalitásban vagy rajztehetségben gyengélkedő diákok nem feltétlenül művészi pályáról álmodoztak. Székely Bertalan az alkotófolyamatok tanítható elemeire koncentrálván, a szabályok és törvényszerűségek bemutatásával fektette le a szakmai alapokat számukra. Az elméleti, esztétikai tudásanyagot tankönyvekben is megfogalmazta, de segédeszközöket, csontvázakat, viaszbábukat és saját készítésű anatómiai tablókat is használt a tanítás során.¹ Elhivatott pedagógusként a saját tapasztalataiból kiindulva szeretett volna változtatni a tradíciókon:

¹ A mester oktatási elveivel, módszereivel kapcsolatban több kiállítás is látható volt Szadán (lásd a kiállítások jegyzékét), de több szakirodalom is van a témában: Bíró Béla: Székely Bertalan, a művésznevelő. Szabad Művészet, 9. 1955. 9. sz. 411–418; Szőke Annamária: Alakrajz és festés. In: A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig, 2002. Szőke Annamária: Bonczalaktan. Székely Bertalan mozgástanulmányai. In: Uo.

„Miután a sors belőlem is tanárt csinált, egy dolog, amire fiatalságomban nem gondoltam, visszaemlékeztem tanítványkori állapotomra, és az én tanítványaimat meg akartam kímélni attól, ami rajtam megtörtént – tudniillik hogy fiatal éveiket haszon nélkül setétben bolyongva ne töltsék...”²

Mégis sokáig az akadémiai hagyományt követte: első lépésként mintalapokat másoltatott, majd gipszfigurákat, antik szobrok másolatait, végül az élő modellek statikus és mozgó alakját.³ Saját, újszerű munkamódszereit a hagyományos kereteken belül érvényesítette, ám ez sokaknak kevés volt:

„Ha ezen négy év után még életben maradt vagy meg nem szökött, elkerült a harmadik tanár iskolájába, ahol aktot élő modell után is festhetett. Így aztán mikorra eljutott a kezdet kezdetére, már elvesztette fogékonyágát és felfogásának frissességét.

Helyes vezetés mellett ennyi idő alatt a tehetségből már kész művész válhatik.”⁴

Székely 1902-ben a Mintarajztanoda igazgatóhelyettese, majd 1903-ban igazgatója lett, ezzel nekiláthatott az addig falakba ütköző reformintézkedéseinek. Megemelte az alakrajzi órák számát, kialakította a tanársegédi rendszert, és bevezette a gyorsvázlatok (krokik) készítését.⁵ Mindezekkel a rajztanárképzés színvonalasabbá tételéhez kívánt hozzájárulni.

Székely az 1880-as évektől alig volt jelen a művészeti közéletben. A pedagógiai munkássága és az épületdekorációs megbízásai nem keltettek akkora visszhangot, mint a korábbi nagysikerű historizáló történelmi festményei.

„Alig ösmerünk magyar művészt, aki oly elszigetelt helyzetben volna, mint Székely Bertalan. Nem tart és nem tarthat közösséget a modern festészeti hitvallásokkal. Nevét minden tíz évben egyszer említik a hírlapok. Munkái – monumentális falfestmények – nem kerülnek a mútárlatok termeibe.”⁶

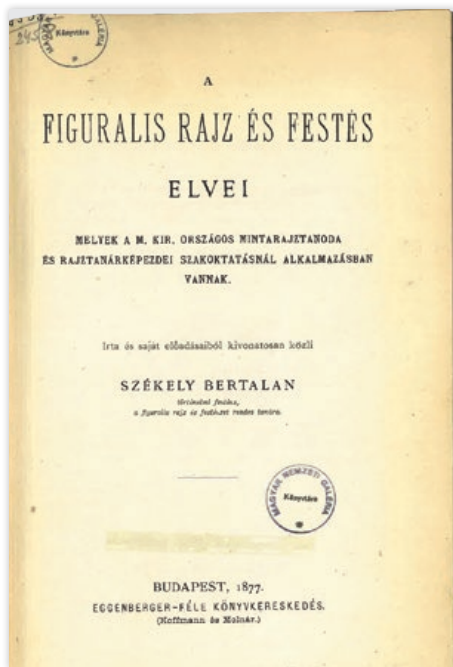
2 Szőke Annamária által újragépel és javított, Zádor Anna által készített kéziratmásolat. MNG Adattár, 20701/1980. 23. old.

3 A Mintarajztanoda Alak-rajz és festés tantervében az 1893/1894-es tanévben már nem szerepel a mintalapok másolása.

4 Thorma János: A művészeti nevelésről, 1898. (kézirat) MNG Adattára, ltsz: 13494/60

5 Révész Emese: Székely Bertalan pedagógiai munkássága, 304-305. old., In: Székely Bertalan (1835–1910) kiállítása. Kiállítási katalógus. Szerk. Bakó Zsuzsanna. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1999.

6 Lyka Károly: Székely Bertalan új kartónjai, Művészet, 1902/1. 12. old.

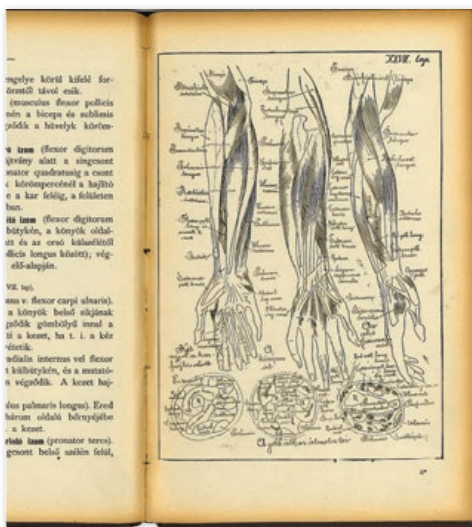
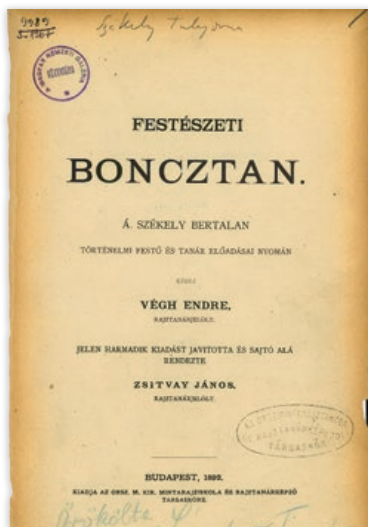

Székely Bertalan: A figurális rajz és festés elvei, melyek a M. Kir. Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezdei szakoktatásnál alkalmazásban vannak. 1877.

Székelynek A figurális rajz és festés elvei című tankönyve az első magyar nyelvű művészetpedagógiai szakkönyv, melyben olyan alapelemeket tárgyal, mint a forma, a vonal, a szín vagy a textúra. A praktikus technikai tanácsokkal, magyarosított szakkifejezésekkel ellátott szöveg lényegre törő, de az utolsó oldalakon a mester patetikusabb intelmeit is olvashatjuk:

„Gondolják meg önök, s ne feledjék soha, hogy a legkisebb mű is, mely a műtermék megtisztelő czimére igényt emel, csak is a teljesen művésziessé vált érzés és gondolkodási mód gyümölcse lehet. Csak a legtisztultabb művészi becsvágynak sikerül ilyeneket létrehozni. Tehát igen alapos készséggel kell birtania annak, és igen komolyan számot vessen magával az, aki a művészet magasb feladatainak megoldására vállalkozik.”⁷

⁷ Székely Bertalan: A figurális rajz és festés elvei, 1877, 31-32. old.

Székely Bertalan: Festészeti boncztan, 1881.

Székely javaslatára a Mintarajztanodában az 1876/1877-es tanévtől a boncztan orvos helyett képzőművész oktatja, méghozzá ő maga, Keleti Gusztáv ki-nevezésére, egészen 1901-ig. Az óráin elhangzott előadásainak jegyzeteiből tanársegédje, Ruby Miroszláv állította össze az 1881-ben kiadott a Festészeti boncztan című tankönyvet. Ezzel az első magyar nyelvű, képzőművészeti ana-tómiai tankönyv készült el. Az illusztrációkkal ellátott leírások az emberi test arányait, a csontok, ízületek, izmok felépítését mutatják be.

A Székely által bevezetett reformokat az új nemzedék meghaladta, és újabb reformokat vitt véghez. A festészeti „boncztan” azonban maradt anatómia tan-tárgyként, napjainkban is megkerülhetetlen az iskola jogutódjának tanmeneté-ben, a Képzőművészeti Egyetemen.

Milyen tanár volt Székely Bertalan?

A diákok egymásnak ellentmondó visszaemlékezései alapján nem dönthetjük el, hogy Székely Bertalan egy konzervatív, tekintélyelvű, idejétmúlt mester vagy egy fantasztikus pedagógus volt, aki a reform elveivel és megkérdőjelezhetetlen tapasztalataival a diákok egyik legjobb patronálója.

Egy olyan, gyorsan változó néhány évtizednyi időszakban találjuk őt, amikor egyszerre érvényes lehetett mind a két vélemény. A kiállításon látható tíz művész java része az 1880-as években volt a tanítványa. Sokakat a progresszív szabadiskolák vonzottak, és a budapesti Mintarajztanoda csak kényszerű alapozás volt. A korábban népszerű művészeti bázisok, mint a Müncheni és a Bécsi Akadémia, sem voltak már annyira vonzóak, mint Párizs és a Rodolphe Julian francia festő által alapított Julian Akadémia.⁸

⁸ lásd: Gellér Katalin: Magyarok a Julian Akadémián, 2017.

Nők a Mintarajztanodában

A Mintarajztanodában – már az alapításától kezdve – nők is tanulhattak, akár művészi, akár rajztanári pálya előtt álltak. A gyakorlatban azonban az oktatás inkább a műveltségük gyarapítására és a műkedvelés elsajátítására szolgált, mintsem professzionális művészek képzésére. A női festészeti tanfolyamon korlátozott férőhelyekkel, magasabb tandíjjal, a férfiosztályokhoz képest szűkebb tanrenddel és csekélyebb ösztöndíjazással zajlott a női csoportok oktatása.⁹ A nők többsége még férjezetlen, esetleg özvegy volt, és így az elsajátított tudás a független, önálló élet záloga volt, vagy lehetővé tette volna.

Hátrányaik nem csak az intézmény struktúrájából fakadtak, azokat a nők társadalmi megítélése alakította ki. A családalapítás, a háztartás gondjai, az anyagi problémák háttérbe szorították a művészi kiteljesedést. A nők alárendelt pozíciójában valamiféle természetzerű elrendeltséget véltek felfedezni, és a férfi kollégákkal egyenlő képzőművészeti pályát nem jósoltak még az olyan mesterek sem, mint Deák-Ébner Lajos, a női osztály vezetője.¹⁰ Ennek fényében még jelentősebb a feltevés, hogy Székely nem dolgozott ki külön módszertant a női osztályok számára.¹¹

9 lásd: Bicskei Éva: A Női Festészeti Tanfolyam - A Magyar Királyi Női Felsőiskola története (1885-1921), *Ars Hungarica*, 2007. 35. évf. 1.szám, 51-94. old.; Bicskei Éva: Nők az Országos Királyi Mintarajztanoda-és Rajtanárképzőben, 1872 és 1908 között, in.: A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig, Szerk.: Blaskóné Majkó Katalin, Szőke Annamária, 2002.

10 lásd: Szívós Erika: A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867-1918, 2009. II. 3. fejezet

11 Bojtos Anikó: Székely Bertalan korai nőövendékei (1871-1885), in.: *Ars Hungarica*, 48.évf. 2. szám, 192.old.

Demeczkyné Volf Irma

1874–1957

Volf Irma mestere 1889 és 1893 között Székely Bertalan, Nádler Róbert, majd Lotz Károly és Deák Ébner Lajos volt. Demeczky Mihályné 1893-ban lett, férje többek között udvari tanácsos, matematikus és tanár volt. Hagyatékát a Magyar Tudományos Akadémia Adattára őrzi. Váson borítású vázlatkönyvei – egy kivétellel – a mintarajztanodás éveiből valók. A különféle virágok, tájak, várromok, parasztházak skiccei és néhány portré mellett – a romantikus sztereotípiák bizonyítékaként – még egy préselt akácfavirágot is rejtenek a lapok.

Volf Irma feleségként is aktív volt a művészeti életben. Tagja volt a Magyar Pasztellfestők Egyesületének és rendszeresen szerepelt a Nemzeti Szalon, illetve a Műcsarnok csoportos kiállításain. Illusztrátorként dolgozott a magyar történelem kimagasló nőalakjait bemutató kötetben.¹² Tompa Mihály 1900-as Virágregék kötetébe virág akvarelleket festett, melyekről elragadtatott beszámolót olvashatunk a Budapesti Naplóban:

„Költői lélek, biztos művészi kéz, mély és nemes rajongás a természet iránt: ezek a ritka kvalitások teszik becsest a Demeczkyné-Volf Irma asszony illusztrációit, aki ezekkel a rajzokkal első rangot követelhet magának a magyar festő-művésznők sorában.”¹³

12 Beniczkyne Bajza Lenke: Leányok tükre, Nagy magyar nők élete, 1904.

13 Budapesti Napló, 1900. 348. szám. 8.old.

Demeczkyné Volf Irma: Táj

Körösfői-Kriesch Aladár

1863-1920

Körösfői-Kriesch Aladár a Mintarajziskolában 1883-ban (azaz mindössze 19 évesen) szerzett rajztanári végzettséget. Székely mellett Lotz Károly volt a mestere. A Münchener Akadémia, a Julian Akadémia és az itáliai tanulmányutak után hírnevet a történelmi kompozícióinak köszönhetően szerzett (pl.: *Dobó és az egri nők*; *Tordai országgyűlés*; *A boroszlói béke*).

1901-ben vásárolt házat Gödöllőn. 1904-ben Nagy Sándorral együtt – aki szintén Székely-tanítvány – megalapították a művésztelepet, a magyar szecesszió bölcsőjét. Az angol preraffaeliták nyomán a középkori kézműves technikákat igyekeztek újjáéleszteni és a magyar iparművészetet fellendíteni. A művésztelep azonban nem csak művészeti törekvésekkel bírt. A századforduló életreformmozgalmainak egyike volt, melyben kiemelt szerepet kapott a család, a nagyvárosból való kivonulás és a hit, miszerint a szépséggel pozitív társadalmi hatás érhető el.

Körösfői-Kriesch többször is méltatta Székely Bertalant, aki mind művészetére, mind pedagógiai módszereire, elhivatottságára alapvető befolyással volt: „Székelynek valamennyi élő mester között a legtöbbet köszönhetek, tanításait és intéseit sokszor csak évekkel később értettem meg. Ő volt nézetem szerint az egyediül, aki a művészetben megkülönböztette a nem tanítható részt a taníthatótól, s az utóbbit aztán a legszélesebb alakra fektetve tanította olyan lelkiismeretességgel és odaadással, amelyet tanítványai legmélyebb hálájukkal is csak részben fognak tudni viszonozni.”¹⁴

14 Idézi Révész Emese: A művészeti nevelés reformja a századfordulón és a gödöllői művésztelep, in.: *Ars Hungarica*, 2003. 31. évf. 1. szám, 92. old.

Körösfői-Kriesch Aladár: Boldogság

Gulácsy Lajos

1882–1932

Gulácsy Lajos a magyar képzőművészet egyik különös, iskolákhoz és irányzatokhoz nem sorolható figurája. Itáliába és régi korokba való elvágódása, a saját varázslatos Na'Conxypan világa és életének tragikus zárása fokozza a művészetét körüllegő misztikumot. A Műcsarnokban való sikeres debütálása után, 1900-ban iratkozott be a Mintarajziskolába, ahol Balló Ede, Loránfi Antal és Székely Bertalan voltak a mesterei.¹⁵ Nem látogatta szorgalmasan az órákat – mi több, autodidaktának tekintjük –, de Székely útmutatásai profetikus erővel bírnak az életében, melyről így emlékezik meg önéletrajzában:

„A mester ugyanakkor mondja a következő szavakat, melyek sorsomat végleg eldöntik és biztossítják számomra a legszebb eredményeket, mit csak egy kutató elme elérhet: »Egyetlen hivatalosan beiktatott növendékem sem nyújtott annyi gyönyörűséget, kedves fiam, mint maga, hogy pár pillanatra megmutatta ezt a kis [kihúzza: gyöngyöt] képecskét» «[...] Ez a pár órácska, mit Székely Bertalan kedves védőszánya alatt töltöttem, életemnek legszebb és legértékesebb emléke.»¹⁶

Gulácsy rendre különféle karakterek bőrébe bújva örökölte meg magát: bohóc, zarándok, pap, spiritualista jelmezben, vagy épp Dante Alighieri arcvonásaiban. A tragikus, melankolikus szerelmi történetek is kedvelt témái voltak, mint Trisztán és Izolda legendája, az Isteni színjátékban olvasható Paolo és Francesca története, és Dante Beatrice iránt érzett szerelme.

15 A szerénység laka című képével szerepel a Műcsarnok téli tárlatán.

16 Victor Hugo A nevető ember főhősének, Gwinplayne alakját Gulácsy többször is megörököltette, az egyik változat kapcsán hangzik el Székely dicsérete, melyet érdemes fenntartásokkal kezelnünk. Az idézet forrása: Gulácsy Lajos: A virágünnep vége, szerk.: Szabadi Judit, 1989. 34-35. old.

Gulácsy Lajos: A spiritualista

Margitay Tihamér

1859–1922

1874 és 1879 között járt a Mintarajziskolába, ahol Székely tanítványaként a történeti festészet iránti érdeklődéssel és kiemelkedő rajtudással rendelkezett. 1879-től a Müncheni Akadémiára járt, majd itáliai tanulmányutat tett. A magyar úri szalonélet festőjeként rendkívül népszerű volt. A közérthető és olykor ironikus zsánerek a finom etikett, a kisasszonyok és a gavallérok közötti negédes udvarlás vagy épp a féltékenységi pillanatait örökítették meg.

A kiegyezés utáni Magyarország Krúdy-novellákba illő alakja volt mind képeivel, mind megjelenésével:

„Soha se láttam még ilyen festőművészt, aki mindig olyanforma volt, mintha a saját vásznáról lépett volna ki. De hát nemcsak maga a festő, de a Margitay-képek mintájára volt formálva akkor egész Magyarország.”¹⁷

17 Krúdy Gyula: A XIX. század vizitkártyái, Margitay Tihamér, aki a magyarok szalonjait festette, in.: Prágai Magyar Hírlap, 1928. január 29. 6. old.

Margitay Tihamér: Ásító férfi

Thorma János

1870–1937

Thorma János 1887 és 1888 között járt a Mintarajziskolába. A kiemelkedő tehetséget Székely Bertalan pár hónap után a másodévesek közé helyezte át és különoktatásban is részesítette.¹⁸ Az oktatás formális kereteit Thorma is szűkösen érezte, de jó szívvel fogadta mestere tanácsait, és közös volt a történeti témák iránti lelkesedésük is. 1888-ban viszont már Hollósy Simon müncheni magániskolájában tanult, illetve az 1880-as és 1890-es években sok időt töltött Párizsban, a Julian Akadémiát is látogatva.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eseményeihez családi kötődései is voltak, valószínűleg ennek is köszönhető, hogy a téma végigkísérte az életművét.¹⁹ Alapos kutatást és helyszínbéjárást követően a Millenniumra készítette el saját költségén az Aradi vértanúk című festményét, mely mind közönségsikerében, mind méreteiben kiemelkedő (350 x 633 cm).²⁰ 1898-ban kezdte el a Talpra magyar! című festményét, és mintegy 40 évig foglalkoztatta a téma, de úgy is mondhatnánk, hogy haláláig küzdött vele.²¹

1896-ban a Hollósy-iskola körével Nagybányára ment. 1902-ben Iványi-Grünwald Bélával, Ferenczy Károllyal és Réti Istvánnal együtt megalapították a Nagybányai Szabad Festőiskolát. Réti István Nagybányán született, de Thormának is voltak személyes kötődései a városhoz: 14 éves volt, amikor a családjával odaköltöztek. A művésztelepnek hű tagja és vezetője is volt 1927-es lemondásáig. Pedagógiai elveit korábban így fogalmazta meg:

18 Thorma, 1997. szerk.: Szücs György, kiadó: Körmendi Galéria, 9-10. old.

19 Keresztapja, Vári Szabó István a szabadságharcban honvédszázados volt. Sümei György:

Thorma János: Aradi vértanúk 1892-1896, in.: Kortárs, 2020. 10. szám 37. old.

20 U.o. 37. old.

21 U.o. 48. old.

Thorma János: Párizsi lány

„A természet szeretettel való, mélységes tanulmányozása, a megérezése annak a belső, meglegh kapcsolódásnak, mely a külső természet és az ember lelke között van, volt a tavasza minden művészi virágzásnak.”²²

Osztályokra bontás nélkül, a klasszikus példák helyett a természet megfigyelésével és az egyéniség szabadságát a legnagyobb tiszteletben tartva képzelte el az ideális iskolai körülményeket. A nagybányai művésztelep így teljesen újszerű, a Mintarajziskolával és az akadémiákkal ellentétes alternatívát kínált a diákoknak.

²² Thorma János: A művészeti nevelésről, 1898. (kézirat) MNG Adattára, ltsz: 13494/60

Iványi-Grünwald Béla

1867–1940

Iványi-Grünwald Bélát 1882-ben, azaz mindössze 15 éves korában vették fel a Mintarajziskolába, ahol Székely mellett Lotz Károly volt a mestere. Az iskola akadémiai módszereit elavultnak tartotta, de a technikai felkészültségét itt szerezte meg. Stílusára a Münchenben és Párizsban látott friss, nemzetközi impulzusok, a Julian Akadémia és Hollósy szabadiskolája hatott. 1896-ban a nagybányai művésztelep alapítói között találjuk. A francia Fauves (Vadak) csoport, illetve Matisse, Cézanne és Gauguin hatására Iványi-Grünwald festészete idővel eltávolodott a nagybányai iránytól és színesebbé, expresszívebbé vált. Az ún. „neósok” közé tartozott és Nagybányát hátrahagyva Kecskemétre költözött egy új, 1909-ben alapított művésztelep vezetésére. Iványi-Grünwald a gödöllői és a nagybányai művésztelep működési struktúráját és elveit is figyelembe véve dolgozta ki szabadiskolai programját.²³ A Kecskeméti Művésztelepen kezdetben a képző- és az iparművészetre egyaránt hangsúlyt helyeztek a szecesszió jegyében.

23 Megjelent: Iványi-Grünwald Béla művésztelepprogramja, Kecskeméti Újság, 1909. 2.évf. 109. szám

Iványi-Grünwald Béla: Tájkép gémeskúttal

Csók István

1865–1961

Csók István a visszaemlékezéseiben épphogy csak megemlíti a Mintarajziskolában és a Münchener Akadémián töltött tanulmányait.²⁴ Diákéveit – még ha nem is töltött túl sok időt az órákon – elpazarolt időnek érezte:

„Budapestet elhagyni igazán itt volt az ideje. A mintarajziskola inkább rajztanárképzésre szánva csöppet sem az volt, ahogy én egy ideális főiskolát képzeltem. [...] Annyi hasznom mégis volt, hogy könnyű szerrel fölvettem a müncheni akadémiára...”²⁵

Ennek ellenére nem maradt nyom nélkül ez az időszak, müncheni tanulmányrajzait szignálva hagyta az utókorra, és – talán Székely hatására – már a mintarajziskolai évek alatt foglalkoztatta Báthory Erzsébet megörökítése. A grófnő véres legendáin alapuló nagyméretű kép 1895-re készült el, de ma már csak vázatokat és műtermi fotókat ismerünk róla.

Csók életének meghatározó eleme volt a Hollósy Simonnal kötött barátság, a Párizsban töltött évek és a Nagybányai Művésztelep látogatása. 1923 és 1932 között – Székely Bertalan nyomdokaiba lépve – alakrajz- és festéstanár, illetve 1923–1925 között igazgató is volt a Mintarajziskola utódjaként működő Magyar Képzőművészeti Főiskolán. Az 1920-as években a Főiskolán új szervezeti struktúrával, reform oktatási elvekkel képezték a művészeket. A nagybányai elvek mentén gipszmásolatok helyett a természet utáni rajzolást helyezték előtérbe.

24 A Mintarajziskolába 1882 és 1885 között járt és Székely Bertalan alakrajz óráit látogatta.

25 Csók István: Emlékezéseim, szerk.: Révész Emese, 2015. 9. old.

Csók István: Báthory Erzsébet

Vaszary János

1867–1939

Vaszary János 1885 és 1887 között járt a Mintarajziskolába, ahol Székely mellett Greguss János volt a mestere. 1936-ban írt naplójában sivár képet festett az iskola szellemiségéről és a mesterekről is. A tekintélyelvűsége, az akadémiai módszerekre és arra a nyomásra panaszkodik, ami mindenből rajztanárt képzett volna.

„Székely Bertalan páratlan kultúrája mellett, epességével, elméleti körmönfontyságával, örökös szkepszisével inkább szorongó érzést keltett, mint bátorított. Nem kímélt senkit szarkasztikus kritikája, de legkevésbé a divatos kitűnőségeket – ami a zavart még jobban növelte. Hozzájárult ehhez, hogy heroldok jöttek Münchenből, Párizsból, akik jelentették, hogy odakint egészen másféle munka folyik.”²⁶

A szintén csalódást okozó Müncheni Akadémia után a párizsi Julian Akadémiát látogatta, majd római tanulmányútra ment. A francia hatások, a posztimpreszionizmus és a fauvizmus végigkísérték életművét, és a 20. századi magyar művészet egyik legsokoldalúbb alakja lett.

Az első világháborúban haditudósítóként több fronton szolgált. 1920-ban Vaszary is visszatért a kiindulópontra, és a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanított. Csók Istvánnal együtt olyan modern irányt képviselt a tanári karban, amelyet túlságosan is progresszívnek ítétek, ezért 1932-ben mindkettejüket nyugdíjazták.

26 Mezei Ottó: Vaszary János és/vagy az új reneszánsz, 1992. Tudományos Füzetek, 8. 20.old.

Vaszary János: Virágoskert

Fényes Adolf

1867-1945

Fényes Adolf 1884 és 1887 között járt a Mintarajztanodába Székely és Greguss János tanítványaként. A Weimari Művészeti Iskola, a Julian Akadémia, Benczúr Gyula Festészeti Mesteriskolája után olasz, holland és belga tanulmányutat tett. Így mintegy másfél évtizedet töltött képzőművészeti tanulmányokkal.

A Szegény ember élete című képsorozatának első képeit 1899-ben állította ki a Műcsarnokban. A napszámosokat, özvegyeket, paraszti családokat megörökítő realista képeit külföldi útjai inspirálták, de összezsengett alföldi származásával és az aktuális társadalmi problémákkal is.

1901-ben alakult meg hivatalosan a Szolnoki Művésztelep, és az első állandó lakók között megtaláljuk Fényest, Bihari Sándort és Vidovszky Bélát is, aki így emlékezett vissza Fényesre:²⁷

„Fényes, ez a nagyon korrekt ember, sohasem mutatta meg a képeit; ha beléptek hozzá, azonnal a falnak fordította őket.”²⁸

Szolnokon nem volt olyan egységes művészeti program, mint Nagybányán vagy Gödöllőn, és a művésztelep valószínűleg ennek köszönheti mai napig tartó fennállását.

A szolnoki plein air-tájak, a napfénytől ragyogó utcák, a stilizáló paraszti életképek, a népművészeti tárgyakat megörökítő csendéletek, majd a bibliai tárgyú és meseszerű képei mind részei Fényes rendkívül változatos életművének.

27 A művésztelep létrehozása ügyében a kultuszminiszternek 1899-ben küldött támogatási igényt Vaszary János is aláírta, de nem csatlakozott a művésztelep állandó lakóihoz.

28 Frank János: Vidovszky Bélánál, Élet és irodalom, 1968. 44. szám 8. old.

Fényes Adolf: Napszámos

Vidovszky Béla

1883-1973

1902-től a Mintarajztanodába, majd a Képzőművészeti Főiskolára járt. Izgalmas adalék festői ambícióihoz, hogy családja jól ismerte a gyermek *Munkácsy Mihályt*, aki később portét is készített néhány családtagról. München, Párizs és egy itáliai tanulmányút után a Szolnoki Művésztelep első állandó lakói közé tartozott. Az első világháborúban olasz és orosz fronton is „hadifestőként” vett részt.

„Egyszer szabadságra jöttem haza a harctérről. Átöltöztem civilbe és bementem a Japán kávéházba. Vártam, a nagy ovációt, de a barátaim kutyába se vettek. Végre a biliárdasztalnál valaki üdvözölt: »Isten hozta« .Színyei volt.”²⁹

Vidovszky művészetét rendre közepszerűnek értékelték, úgy, mint „*rokonszenvesen őszinte*” vagy „*nem forradalmárja a maga művészetének*”. Ennek ellenére rendszeresen és sikeresen állított ki, dekoratív csendéletei, tájképei, enteriőrjei elnyerték a közönség és a szakma tetszését is.

29 Frank János: Vidovszky Bélánál, *Élet és Irodalom*, 1968. 44. szám 8. old.

Vidovszky Béla: Iduka olvas

Irodalom

- Bicskei Éva*: A Női Festészeti Tanfolyam - A Magyar Királyi Női Festőiskola története (1885-1921), *Ars Hungarica*, 2007. 35. évf. 1.szám
- Bicskei Éva*: Nők az Országos Királyi Mintarajztanodában és a Rajztanárképezdében 1872 és 1908 között, in.: A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig, Szerk.: Blaskóné Majkó Katalin, Szőke Annamária, 2002.
- Bíró Béla*: Székely Bertalan, a művésznevelő. *Szabad Művészet*, 9. 1955. 9. szám
- Bojtos Anikó*: Székely Bertalan korai nőnövendékei (1871-1885). In: *Ars Hungarica*, 48.évf. 2. szám
- Budapesti Napló, 1900. 348. szám
- Csók István*: Emlékezéseim, szerk.: Révész Emese, 2015.
- Frank János*: Vidovszky Bélánál, *Élet és Irodalom*, 1968. 44. szám
- Gellér Katalin*: Magyarok a Julian Akadémián, 2017.
- Gulácsy Lajos*: A virágünnep vége, szerk.: Szabadi Judit, 1989.
- Iványi-Grünwald Béla művésztelepprogramja, *Kecskeméti Újság*, 1909. 2.évf. 109. szám
- Krúdy Gyula*: A XIX. század vizitkártyái, Margitay Tihamér, aki a magyarok szalónjait festette, in.: *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. január 29.
- Lyka Károly*: Székely Bertalan új kartónjai, *Művészet*, 1902/1.
- Mezei Ottó*: Vaszary János és/vagy az új reneszánsz, 1992. Tudományos Füzetek, 8.
- MNG Adattár, 20701/1980 Szőke Annamária által újragépel és javított, Zádor Anna által készített kéziratismásolat.
- MNG Adattára, ltsz: 13494/60 Thorma János: A művészeti nevelésről, 1898. (kézirat)
- Révész Emese*: A művészeti nevelés reformja a századfordulón és a gödöllői művésztelep. In.: *Ars Hungarica*, 2003. 31. évf. 1. szám

- Révész Emese*: Székely Bertalan pedagógiai munkássága. In: Székely Bertalan (1835–1910) kiállítása. Kiállítási katalógus. Szerk. Bakó Zsuzsanna. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1999.
- Sümegei György*: Thorma János: Aradi vértanúk 1892-1896. In.: Kortárs, 2020. 10. szám
- Székely Bertalan*: A figurális rajz és festés elvei, 1877.
- Szívós Erika*: A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867-1918, 2009.
- Szőke Annamária*: Alakrajz és festés. In: A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig, 2002.
- Szőke Annamária*: Bonczalaktan. Székely Bertalan mozgástanulmányai. In: A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig, 2002.
- Thorma*, 1997. szerk.: Szücs György, kiadó: Köröendi Galéria

Kiállított képek

Demeczky

Volf Irma

Falun sorozat é.n.

akvarell, papír,

MTA – HUN-

REN BTK

Művészettörténeti

Intézet Adattára

Demeczkyné Volf Irma

Táj, 1892

akvarell, papír,

MTA – HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet Adattára

Demeczkyné Volf Irma

Két virág tanulmány, 1893

akvarell, papír,

MTA – HUN-REN BTK

Művészettörténeti Intézet Adattára

*Körösfői-Kriesch Aladár: **Zinniák**, 1918*
olaj, vászon, Gödöllői Városi Múzeum

*Körösfői-Kriesch Aladár: **Boldogság**, 1898*
olaj, vászon, Gödöllői Városi Múzeum

Körösfői-Kriesch Aladár:
Gödöllői kertészlet, 1910
olaj, vászon,
Gödöllői Városi Múzeum

Körösfői-Kriesch Aladár:
Olasz leány, 1892
kréta, papír, Gödöllői Városi Múzeum

Körösfői-Kriesch Aladár:
Tamás beteg, 1916
olaj, vászon, Gödöllői Városi Múzeum

Margitay Tihamér: Ásító férfi, é.n.
kréta, papír,
Szépművészeti Múzeum–
Magyar Nemzeti Galéria

Thorma János: Párizsi lány, 1891
olaj, vászon, Thorma János Múzeum

Thorma János: Olvasó nő, 1928
olaj, vászon, Thorma János Múzeum

Thorma János:
Nyár, 1929
olaj, vászon, Szépművészeti
Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria

Iványi-Grünwald Béla:

Tájkép gémeskúttal, 1924

olaj, fa, Szépművészeti Múzeum–
Magyar Nemzeti Galéria

Fényes Adolf:

Napszámos, 1901 körül

olaj, vászon, Szépművészeti
Múzeum–Magyar
Nemzeti Galéria

Csók István:

Báthory Erzsébet, 1930-as évek

olaj, vászon, Szépművészeti Múzeum–
Magyar Nemzeti Galéria

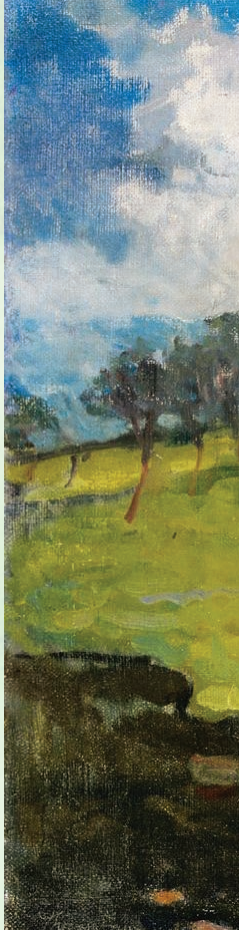
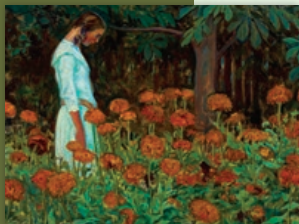
Vidovszky Béla:

Iduka olvas, 1908 körül

olaj, vászon, Szépművészeti
Múzeum–Magyar
Nemzeti Galéria

A Székely Bertalan Múteremház Galéria korábbi kiállításai:

- 2002. Székely Bertalan, a rajzpedagógus / Révész Emese
- 2003. Egy elfelejtett életmű - Székely Árpád sokszorosított grafikái / Révész Emese
- 2004. „...álomszerű merengésben...” - Székely Bertalan Női élet sorozata / Bicskei Éva
- 2005. Székely Bertalan művészeti hagyatéka régi fényképeken / Bicskei Éva
- 2006. Pest-budai ünnepségek 1867 és 1870 között Székely Bertalan
rajzainak tükrében / Bakó Zsuzsanna
- 2007. Székely Bertalan mennyezettervei és mennyezetelmélete / Szőke Annamária
- 2008. Székely Bertalan és Rauscher Lajos sgraffitói a Kodály köröndön / Lájér Vera
- 2009. Székely Bertalan tájképfestészete / Bakó Zsuzsanna
- 2010. „Az eszményi szépség apostola” - Életmű-kiállítás Székely Bertalan halálának
100. évfordulóján / Basics Beatrix, Bakó Zsuzsanna, Lájér Vera, Révész Emese,
Szőke Annamária
- 2011. A portré Székely Bertalan és kortársai művészetében / Bakó Zsuzsanna
- 2012. Az őseredetmonda Székely Bertalan és tanítványai, Körösfői-Kriesch Aladár
és Nagy Sándor gödöllői művészek alkotásaiban / Őriné Nagy Cecília
- 2013. Megmozdul a kép... - Székely Bertalan mozgástanulmányai / Kincses Károly
- 2014. Égi színjátékok, tűnékeny káprázatok – Felhőábrázolások Székely Bertalan
és Lotz Károly művészetében / Bakó Zsuzsanna
- 2015. Székely Bertalan életműve magángyűjtemények tükrében / Bakó Zsuzsanna
- 2016. MÚTEREM - Serepek és újraértelmezések – Válogatás a MKE
Székely Bertalan-ösztöndíjasainak munkáiból / Révész Emese
- 2017. Székely Bertalan pedagógiai élete / Csordás Zoltán
- 2018. Székely Bertalan Szadája / Békefi Eszter
- 2019. A gipsz szerepe az akadémikus rajzoktatásban Székely Bertalan
művészeti alapelveinek tükrében / Albert Ádám
- 2020. Érzelmek hullámhosszán – Székely Bertalan romantikus életképei
/ Bakó Zsuzsanna
- 2021. A szadai Székely Bertalan Művészeti Gyűjtemény / Révész Emese
- 2022. A Székely család művészi öröksége, a tehetség ajándéka / Bakó Zsuzsanna
- 2023. Székely Bertalan templomi festészete / Basics Beatrix

Csók István
Demeczky Volf Irma
Fényes Adolf
Gulácsy Lajos
Iványi-Grünwald Béla
Körösffői-Kriesch Aladár
Margitay Tihamér
Thorma János
Vaszary János
Vidovszky Béla